

ВИКОРИСТАННЯ ЗАПИТАНЬ ПІД ЧАС ВЕДЕННЯ НЕСТАНДАРТНОГО РАДІООБМІНУ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Статтю присвячено дослідженню використання запитань англomовного дискурсу радіообміну. Незважаючи на те, що запитання не є частиною стандартної фразеології, існує потреба в особистій взаємодії пілота та диспетчера. В умовах нестандартного радіообміну саме використання лексики та граматичних конструкцій, які не притаманні стандартній фразеології, здатне заповнювати прогалини у спілкуванні.

Різноманітні фактори спричиняють використання запитань під час ведення радіообміну. У статті виокремлені три групи питань, які шукають інформацію, отримують роз'яснення або перевіряють точність інформації, наданої попереднім мовцем. Запитання є інтерактивним інструментом негайного вирішення проблем, що дозволяє учасникам спілкування терміново відновити непорозуміння. Представлено чотири типи запитань, а також непрямі питання, які використовують лише питальну інтонацію, що застосовуються для задоволення потреб мовця в конкретній ситуації. Стаття підкреслює необхідність розширення підготовки фахівців цивільної авіації в оволодінні нестандартною фразеологією та загальною англійською мовою для можливості інтерпретувати несподівану розмовну мову диспетчера або пілота.

Ключові слова: питання, ведення радіообміну, непрямі запитання, пошук інформації, авіафахівець, перевірка інформації, підтвердження інформації, стандартна фразеологія радіообміну.

Ольга Подлубная. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВОПРОСОВ ПРИ ВЕДЕНИИ НЕСТАНДАРТНОГО РАДИООБМЕНА НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Статья посвящена исследованию использования вопросов англоязычного дискурса радиообмена. Несмотря на то, что вопрос не является частью стандартной фразеологии, существует потребность в личностном взаимодействии пилота и диспетчера. В условиях нестандартного радиообмена именно использование лексики и грамматических конструкций, которые не присущи стандартной фразеологии, способно заполнять пробелы в общении.

Различные факторы вызывают использование вопросов при ведении радиообмена. В статье выделены три группы вопросов, которые ищут информацию, получают разъяснения или проверяют точность информации, предоставленной предыдущим говорящим. Вопрос является интерактивным инструментом немедленного решения проблем, позволяет участникам общения срочно восстановить недоразумение. Представлены четыре типа вопросов, а также косвенные вопросы, которые используют только вопросительную интонацию, применяемые для удовлетворения потребностей говорящего в конкретной ситуации. Статья подчеркивает необходимость расширения подготовки специалистов гражданской авиации в овладении нестандартной фразеологией и общим английским языком для возможности интерпретировать неожиданный разговорный язык диспетчера или пилота.

Ключевые слова: вопросы, ведение радиообмена, косвенные вопросы, поиск информации, авиаспециалист, проверка информации, подтверждение информации, стандартная фразеология радиообмена.

The article deals with using questions in English radiotelephony discourse. Although the question is not part of the standard phraseology, there is a need for personal interaction between the pilot and the controller. Using vocabulary and grammatical structure that are not inherited in standard phraseology during non-standard radiotelephony allows avoiding misunderstanding and fill gaps in communication.

Various factors lead to the use of questions during radiotelephony, the article identifies three groups of questions that seek information, receive clarifications, or verify the accuracy of the information provided by the previous speaker. The question is an interactive tool for immediate problem solving that allows participants to converse promptly to rectify misunderstandings. Four types of questions are mentioned, as well as indirect questions, which use only questioning intonation/ their main purpose is to meet the speaker's needs in a particular situation.

The article underscores the need for more training in non-standard phraseology and plain language as effective means for aviation communication. There are implications for training aviation professionals, regarding how to interpret unexpected but more conversational language from a controller or pilot.

Keywords: questions, radiotelephony, indirect questions, information-seeking, aviation specialist, information-checking, information-clarifying, standard radiotelephony phraseology.

Специфікою мови радіотелефонного зв'язку є те, що він носить дистанційний характер. Відповідно набувають значення такі вербальні параметри, як голос (темп, тембр, паузи), та володіння професійними вміннями й навичками ведення радіообміну. Обміну радіоповідомленнями заважає відсутність багатьох допоміжних засобів спілкування при безпосередньому контакті. Одним з психологічних бар'єрів для сприйняття іншомовного повідомлення в рамках фразеології радіообміну є відсутність візуального каналу сприйняття, що в свою чергу зумовлює підвищену залежність розуміння повідомлення слухача від чіткої й правильної мови мовця. Перешкоди на радіочастоті не завжди дозволяють сприймати інтонаційний малюнок висловлювання. Наслідком цього є особлива увага до тексту й до слова як його одиниці. Іноземному екіпажу набагато складніше вести зв'язок англійською мовою в стресових умовах, особливо в аварійних ситуаціях. Ця складність може призвести до неправильного розуміння й негативно вплинути на безпеку польоту [1, с. 5].

Відомо, що вимоги стосовно процесу обміну інформацією між пілотами та авіадиспетчерами можна задовольнити за допомогою розроблення фразеології для ведення радіотелефонного зв'язку на основі спрощеної англійської мови. Використання стандартної фразеології призводить до уникнення непорозумінь у професійному спілкуванні. Але відомо, що стандартна фразеологія не здатна описати всі можливі обставини та реакції. У випадках, коли фразеологія не пропонує жодних типових форм словесної комунікації, пілотам і авіадиспетчерам доводиться переходити на звичайну розмовну англійську мову.

Відповідно до регламенту Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО), спілкування повинно бути виражене у формі команд або інструкцій [3; 4]. У даному випадку питання не входять до фразеології радіообміну. Коли виникають непередбачувані ситуації, пілот і диспетчер стикаються із веденням нестандартного радіообміну. В умовах нестандартного радіообміну виникає потреба використовувати лексику та граматичні конструкції, які не притаманні стандартній фразеології, але які здатні заповнювати прогалини у комунікації.

До розгляду питань англомовної комунікації авіафахівців та ведення радіообміну звертались велика кількість науковців, які звертали увагу на різні аспекти проблеми авіаційної англійської мови, яку розглядали як один з чинників безпеки польотів (Д. Макмілан, С. Кушинг, Н. Мод, Є. Кміта), докладно вивчаючи її структуру (Г. Емері, М. Міцутомі, К. О'Брайен, Дж. Мелл). Проте дослідження використання та застосування різних видів запитань під час ведення нестандартного радіообміну наразі не отримали належного висвітлення в спеціальній літературі.

Мета цієї статті – дослідження використання різних видів запитань під час ведення нестандартного радіообміну.

Наявність непорозумінь під час ведення радіообміну між пілотом та диспетчером, що стали причиною нещасних випадків, спричинило внесення важливих поправок до Додатку 1 та документ «Правила аеронавігаційного обслуговування. Організація повітряного руху» ІКАО. Таким чином, з січня 2008 року пілоти та авіадиспетчери, що беруть участь у забезпеченні та виконанні польотів на міжнародних авіалініях, повинні володіти навичками для ведення радіотелефонного зв'язку англійською мовою. Асамблея ІКАО визначає необхідний 4-й рівень знань з англійської мови, коли пілот не тільки володіє належним рівнем лексики та граматичних знань, але також демонструє навички вимови, словесного наголосу, ритму та інтонації, які будуть достатніми для чіткого та ефективного спілкування.

Авіаційна англійська мова не обмежується лише спеціалізованими фразами та термінологією. Дослідження в галузі англійської для професійного спрямування (ESP) показало, що, хоча фразеологізми є ключовими для функціонування авіаційної галузі, більш загальна англійська мова необхідна для проведення ефективного радіообміну. Фактори та причини, що спричиняють нестандартні повідомлення [8, р. 65]:

- а) виникнення комунікативних проблем (відсутність відповідного словникового запасу);
- б) необхідність пояснити значення конкретного слова;
- в) необхідність надати додаткову інформацію.

Запитання в авіаційному дискурсі виникають у різних синтаксичних та семантичних формах. Але у фразеології радіообміну існує лише кілька питань, в яких стилістично використовується питальна форма, в інших випадках рекомендовано перефразувати речення у команду. Поява питань, як правило, виникає під час ведення радіообміну в нестандартній ситуації, коли мовець не може підібрати слова або вирази із стандартної фразеології або коли ситуація вимагає лише такої форми запиту. Ці нестандартні ситуації є причиною багатьох проблем комунікації, які заважають загальній ефективності ведення радіообміну.

Лінгвіст Д. Шиффрін визначив типи запитань, що шукають інформацію, отримують роз'яснення або перевіряють точність інформації, наданої попереднім мовцем. Учений виокремлює [7]:

Information-seeking questions – питання пошуку інформації, що направлені на пошук конкретної інформації, яка невідома мовцю. Запитання цього типу можуть бути виконані за допомогою спеціальних питань, які заповнюють «інформаційний дефіцит» з «відкритим діапазоном відповідей» [5]. Так, наприклад, пілот чекає нову інформацію від диспетчера, а саме дозвіл тимчасово змінити поточний маршрут польоту літака: *DA0502 P: Could we move left about thirty degrees for a short while?* Пошук нової інформації в цій ситуації є загальним, коли пілот помічає погіршення погодних умов та вимагає переміщення маршруту, щоб уникнути труднощів на даному маршруті.

Information-checking questions – питання для перевірки інформації, що слугують або перевіркою «власної бесіди ... або чужою бесіди» [7, р. 183]. Наприклад, пілот використовує питання, щоб перевірити, чи правильно він зрозумів висоту (5000 футів), надану диспетчером у попередньому повідомленні:

DA0502 P: You said five thousand, is that correct?

або

P: You said five thousand What was that frequency again?

У цьому випадку, пілот може неправильно зрозуміти або просто не почути всю радіочастоту, надану диспетчером, тому він уточнює, щоб прояснити початкове повідомлення, повторюючи певну частину повідомлення.

Information-clarifying questions – питання, що висвітлюють інформацію та використовуються для більш повного пояснення або повторення деяких даних у попередніх бесідах: *DA0502 P: What was that frequency again?* Функція цього питання полягає в тому, щоб диспетчер впевнився, що пілот отримав більшу частину радіообміну, але пілот потребує підтвердити частоти.

У той же час питання можливо віднести до однієї з трьох широких функціональних категорій, а також розділити на синтаксичні групи (спеціальні питання, загальні, альтернативні, запитання до підмета, розділові запитання) та непрямі запитання, особливість яких полягає в тому, що в них зберігається розповідний порядок слів.

Непрямі питання в англійській лише формально можна назвати такими. Вони граматично відповідають нормам розповідного речення й передають лише початковий зміст запиту. Категорія непрямих питань призначається для виявлення тих висловлювань, які не використовували запитальну форму, але містять зростаючу інтонацію в повідомленні мовця. Наприклад, *we'd like to come right two seven for weather?* Пілот питає дозволу на зміну маршруту польоту, щоб уникнути зустрічі з штормом. Проте синтаксична форма запиту не є запитальною. Замість цього в кінці повідомлення пілот використовує лише зростаючу інтонацію, позначену знаком запитання.

Розглянемо типи непрямих питань: непрямі питання для пошуку інформації: *DA0502 P: And we'd like to come right two seven (degrees) for weather? and that is confirmed two three zero?* У цьому випадку пілот використовував зростаючу інтонацію, щоб перевірити точність даних, зазначених у попередньому повідомленні.

Непрямі питання для перевірки інформації: TG0429 P: And that is confirmed two three zero (degrees)? Замість того щоб використовувати запитальну форму, пілот перевіряє інформацію за допомогою наголосу на «three» й використовує зростаючу інтонацію, щоб диспетчер підтвердив напрямок. *Remind me...how many miles you will require?* Диспетчер використовує зростаючу інтонацію для запиту роз'яснення інформації, про яку пілот повідомляв у попередньому повідомленні.

Непрямі питання для роз'яснення інформації: DH0512 C: And remind me of the miles you will require? Замість того щоб користуватися запитальною формою, диспетчер перевіряє інформацію за допомогою наголосу на слово «miles» і використовує зростаючу інтонацію для отримання підтвердження пілота.

Спеціальні запитання направлені на отримання нової конкретної інформації, яку повинен надати слухач, - інформацію, яку раніше не згадував мовець. У висловлюваннях, як правило, містяться такі запитальні лексичні маркери, як WHO, WHAT, HOW, WHY, WHEN або WHERE. Лінгвісти Р. Квірк та Г. Грінбаум вважають, що ці питальні слова служать для «виявлення інформації» стосовно невідомого елемента, особи чи дії [6, р. 23]. Приклади такого типу запитання: «*Why was your flight late?*» *How long will you be on the ground? What's your maximum altitude?* Ці запитання спонукають слухача надати мовцю певні дані або інформацію [6].

Виникає потреба у використанні спеціальних слів, які не є формальною фразеологією, але застосовуються тоді, коли пілот або диспетчер стикається зі непередбаченими змінами під час стандартних подій або виконання рутинних завдань. Такі нестандартні ситуації спонукають мовця використовувати пряме запитання для надання додаткової інформації. Лінгвіст Е. Вісс-Бюльман зазначає, що питання можуть бути спрямовані на зміст повідомлення, необхідного для виконання завдання [8].

Загальні запитання вимагають лише позитивної або негативної відповіді. Ці конструкції використовуються, коли мовець очікує лише підтвердження або відхилення запиту [2; 6]. Коли співрозмовник використовує цю форму запитань, відповідь буде служити підтвердженням висловлювання мовця [6, р. 24]. Приклади такого типу запитань містять форму:

- a. *The flight operations have been amended.*
→ *Have the flight operations manual been amended?*
- b. *The runway (~) appears clear of debris.*
→ *Does the runway appear to be clear of debris?*

Приклад негативного питання, яке очікує позитивної відповіді:

Didn't the tests show the lights worked anyway?

Розділові запитання передбачають зазвичай короткі відповіді, які можуть виражати як згоду, так і незгоду з мовцем. Приклади питань:

- a. *Runway eight eight is longer, isn't it?*

[affirmative clause, negative tag]

b. *The weather doesn't sound very promising, does it?*

[negative clause, affirmative tag]

Альтернативні питання спонукають слухача формувати відповідь, вибравши одну з двох (можливо, й більше) відповідей, наведених у самому питанні, які зазвичай називають «альтернативними питаннями» [2, р.7; 6. р. 191]. Функція цього типу питань полягає в тому, що мовець з'ясовує вже представлену інформацію. Замість того щоб відповісти «yes» або «no», очікується, що слухач отримає відповідь, вибравши з двох або більше варіантів, запропонованих у висловлюванні мовця. Синтаксично головне речення містить два або більше узгоджених іменника або дієслова.

a. *Was that taxiway Alpha or taxiway Golf?*

b. *Do you want me to line up for runway one five right or runway one five left?*

Так, у цих прикладах відповідь передбачає вибір та підтвердження інформації. За допомогою запитань пілот або диспетчер має можливість перевірити або прояснити нестандартну ситуацію та уникнути непорозумінь під час ведення радіообміну. Всі види наведених вище запитань доводять потребу в розширенні стандартної фразеології під час професійної підготовки майбутніх авіафахівців.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Результати цього дослідження свідчать про те, що повсякденне авіаційне спілкування регулярно «відхиляється» від стандартної фразеології. Незважаючи на те, що запитання не є частиною стандартного радіообміну, для виконання завдань мовець регулярно використовує запитальну форму. Отже, дані типи запитань показують, що авіаційна мова регулярно змінюється й використовується як практичний варіант дискурсу для передачі інформації між пілотами та диспетчерами.

Таким чином, існує необхідність у подальшому лінгвістичному дослідженні визначення питань, що використовуються в щоденній авіаційній комунікації, та вивчення того, як питання можуть бути елементами авіаційного радіообміну, який використовується авіафахівцями. Це дослідження доводить, що пілоти й диспетчери використовують розмовну англійську мову під час нестандартних ситуацій, тому важливо приділити увагу розмовній мові та розширити підготовку за допомогою нестандартної фразеології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мельниченко С. А. Сопутствующий фактор: Английская фразеология «воздух-земля» для пилотов и авиадиспетчеров. Кн. 3 / С. А. Мельниченко. – М. : 2004. – 128 с.
2. Bolinger D. L. Interrogative structures of American English: The direct question / Dwight Bolinger. – University, AL : University of Alabama Press, 1957. – Vol. 28. – 184.
3. Doc 4444 ATM/501: Air Traffic Management: Procedures for Air Navigation Service. – 15th ed. Montreal : International Civil Aviation Organization, 2001. – 64 p.
4. Doc 9835-AN/453 Manual on the Implementation of the ICAO Language Proficiency Requirements. – Second edition. – 2010. – 150 p.
5. Quirk R. A comprehensive grammar of the English language / R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik. – London : Longman, 1985. – 897 p.
6. Quirk R. A concise grammar of contemporary English / R. Quirk, S. Greenbaum. New York : Harcourt Brace Jovanovich, Inc., 1973. – 465 p.
7. Schiffrin D. Approaches to Discourse / Deborah Schiffrin. Cambridge, MA : Blackwell, 1994. – 470 p.
8. Wyss-Bühlmann E. Variation and co-operative communication strategies in air traffic control English / Eveline Wyss-Bühlmann. Bern, Switzerland : Peter Lang, 2004. – 272 p.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2018 р.